

ВАҚТИНЧА САҚЛАШ ХИБИСХОНАЛАРИДА ЖИНОЯТНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ВА ФОШ ЭТИШ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Саидазимов Саид Пазлиддинович

Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси тингловчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15847420>

Вақтинча сақлаш хибисхоналари (ВҚХ) жазони ижро этиш тизимининг муҳим таркибий қисми бўлиб, ушбу муассасаларда гумон қилинувчилар ва айбланувчилар вақтинча сақланади. Бу жойларда жиноятнинг олдини олиш ва фош этиш муҳим вазифа бўлиб, ушбу жараёнларнинг самарадорлиги тизимнинг умумий хавфсизлигига таъсир қилади. Сўнгги йилларда ВҚХда жиноятлар сони ортиб бормоқда, бу эса мавжуд механизмларнинг етарли эмаслигини кўрсатмоқда. Ушбу мақола мавжуд муаммоларни таҳлил қилиш ва уларни бартараф этиш бўйича таклифлар беришга қаратилган. ВҚХда жиноятларнинг олдини олиш ва фош этишда бир қатор механизмлар қўлланилади, жумладан, хавфсизлик тизимлари, яъни камералар, датчиклар ва бошқа технологиялар орқали доимий назорат, ходимларнинг фаолияти, яъни хавфсизлик ходимлари ва маъмуриятнинг доимий кузатуви, шунингдек, жиноятларни фош этиш ва жазолашни тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар. Бироқ, ушбу механизмларнинг самарадорлиги бир қатор омилларга, жумладан, технологик имкониятларнинг чекланганлиги, ходимларнинг малакаси ва коррупцияга қарши курашишдаги муаммоларга боғлиқ.

ВҚХда жиноятларнинг олдини олиш ва фош этишда қуйидаги муаммолар мавжуд: биринчидан, технологик чекловлар, яъни кўплаб хибисхоналарда эскирган назорат тизимлари мавжуд, бу эса жиноятларнинг фош этилишини қийинлаштиради; иккинчидан, ходимларнинг етарли тайёргарликка эга эмаслиги ва коррупцияга мойиллиги; учинчидан, молиявий ва инсон ресурсларининг етишмаслиги тизимнинг самарадорлигига таъсир қилади; тўртинчидан, айрим меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг етарли даражада аниқ эмаслиги. Бу муаммолар тизимнинг умумий самарадорлигига путур етказди ва жиноятлар сонининг ортишига сабаб бўлади. Масалан, эскирган видеоназорат тизимлари туфайли жиноий фаолиятни аниқлаш қийинлашади, ходимларнинг малакаси етарли бўлмаганлиги эса хавфсизликка таҳдидларга тезкор жавоб бериш имкониятини чеклайди. Шунингдек, коррупция муаммоси тизим ичидаги шаффофлик ва ишончга путур етказиб, жиноятларнинг фош этилишига тўсқинлик қилади.

Мавжуд муаммоларни бартараф этиш учун бир қатор таклифларни амалга ошириш тавсия этилади. Биринчидан, технологияларни модернизация қилиш зарур, яъни замонавий видеоназорат тизимлари, биометрик идентификация ва сунъий интеллектга асосланган таҳлил воситаларини жорий этиш лозим. Замонавий технологиялар жиноий фаолиятни аниқлаш ва уларга тезкор жавоб бериш имконини беради. Масалан, сунъий интеллектга асосланган тизимлар видеотасвирларни реал вақтда таҳлил қилиб, шубҳали ҳаракатларни аниқлашда самарали бўлиши мумкин. Иккинчидан, ходимларни тайёрлашга катта эътибор бериш керак. Хавфсизлик ходимлари учун доимий тренинглар ва малака ошириш курслари ташкил қилиниши лозим. Бу ходимларнинг профессионал даражасини оширишга ва коррупцияга мойилликни камайтиришга ёрдам беради. Учинчидан, коррупцияга қарши курашиш мақсадида шаффофликни таъминлаш ва ходимларнинг фаолияти устидан қатъий назорат ўрнатиш талаб қилинади. Бу учун махсус назорат органларини ташкил қилиш ва ходимларнинг фаолиятини мунтазам текшириш тизимини йўлга қўйиш муҳимдир. Тўртинчидан, қонунчиликни такомиллаштириш орқали жиноятларни фош этиш ва жазолашнинг аниқ ва самарали механизмларини ишлаб чиқиш лозим. Меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлардаги ноаниқликларни бартараф этиш ва уларни амалиётга мослаштириш тизимнинг самарадорлигини оширади.

Хорижий тажрибага назар ташлайдиган бўлсак, бир қатор давлатларда ВҚХда жиноятларнинг олдини олиш ва фош этиш бўйича самарали механизмлар қўлланилади. Масалан, АҚШда биометрик технологиялар ва сунъий интеллектга асосланган назорат тизимлари кенг қўлланилади. Бу тизимлар юқори даражадаги аниқлик ва тезкорликни таъминлайди, бу эса жиноятларнинг фош этилиши ва олдини олинишига хизмат қилади. Европа Иттифоқида эса ходимларнинг профессионал тайёргарлигига катта эътибор берилади. Ходимлар мунтазам равишда малака ошириш курсларидан ўтади ва замонавий хавфсизлик стандартларига мос тайёргарлик кўради. Ўзбекистонда ушбу тажрибаларни маҳаллий шароитларга мослаштириш орқали тизимнинг самарадорлигини ошириш мумкин. Масалан, биометрик технологияларни жорий этиш ва ходимларнинг малакасини оширишга қаратилган дастурларни амалга ошириш орқали ВҚХда хавфсизлик даражасини ошириш мумкин. Шунингдек, хорижий тажриба асосида коррупцияга

қарши курашиш бўйича махсус дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш лозим.

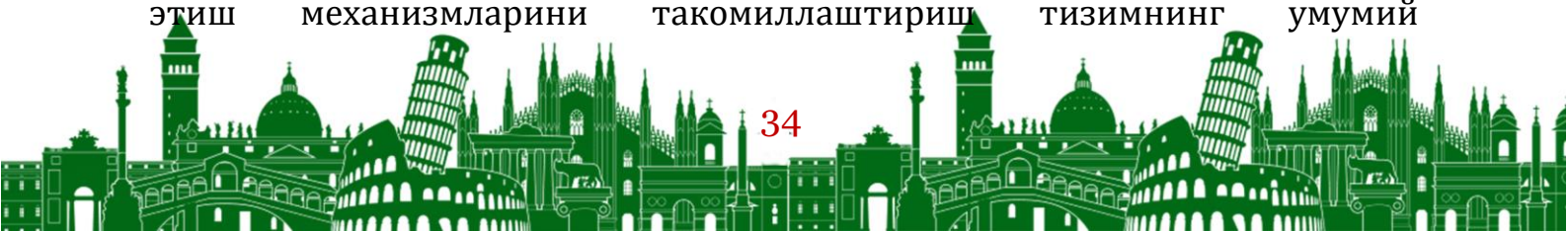
Технологияларни модернизация қилишда бир қатор муҳим жиҳатларга эътибор бериш лозим. Масалан, замонавий видеоназорат тизимлари юқори сифатли тасвирларни таъминлаши ва тунги вақтда ҳам самарали ишлаши керак. Биометрик идентификация тизимлари шахсларни тез ва аниқ аниқлаш имконини бериб, жиноий фаолиятнинг олдини олишда муҳим аҳамиятга эга. Сунъий интеллектга асосланган тизимлар эса маълумотларни тезкор таҳлил қилиш ва шубҳали ҳаракатларни аниқлашда самарали бўлиши мумкин. Бу технологияларни жорий этиш учун молиявий ресурслар ва мутахассисларнинг малакаси талаб қилинади, аммо улар узоқ муддатда тизимнинг самарадорлигини оширади ва жиноятлар сонини камайтиради.

Ходимларни тайёрлаш масаласида эса доимий ва тизимли ёндашув муҳимдир. Хавфсизлик ходимлари нафақат техник кўникмаларга, балки этик ва ахлоқий нормаларга ҳам риоя қилишлари керак. Бу учун малака ошириш курсларида замонавий хавфсизлик технологияларидан фойдаланиш, жиноий вазиятларга тезкор жавоб бериш ва коррупцияга қарши курашиш бўйича махсус модулларни ўз ичига олиши лозим. Шунингдек, ходимларнинг фаолиятини мунтазам баҳолаш ва уларни рағбатлантириш тизимини жорий этиш уларнинг мотивациясини оширишга хизмат қилади.

Коррупцияга қарши курашишда эса шаффофлик ва жавобгарликни таъминлаш муҳимдир. Ходимларнинг фаолияти устидан доимий назорат ўрнатиш, уларнинг молиявий фаолиятини текшириш ва коррупцияга оид ҳолатларни аниқлаш учун махсус тизимларни жорий этиш зарур. Бу тизимлар ходимларнинг ишончлилигини оширишга ва тизим ичидаги ноқонуний фаолиятларнинг олдини олишга ёрдам беради.

Қонунчиликни такомиллаштириш масаласида эса мавжуд меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни қайта кўриб чиқиш ва уларни амалиётга мослаштириш муҳимдир. Жиноятларни фош этиш ва жазолаш бўйича аниқ ва самарали механизмлар ишлаб чиқиши керак. Масалан, жиноий фаолият аниқланганда тезкор чоралар кўриш ва ушбу чораларнинг самарадорлигини таъминлаш учун қонунчиликда аниқ нормалар белгиланиши лозим.

Вақтинча сақлаш хибисхоналарида жиноятнинг олдини олиш ва фош этиш механизмларини такомиллаштириш тизимнинг умумий

хавфсизлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Мавжуд муаммоларни бартараф этиш учун технологик, инсон ресурслари ва қонунчий жиҳатдан комплекс ёндашув талаб қилинади. Юқорида келтирилган таклифларни амалга ошириш орқали ВҚХ тизимининг самарадорлигини ошириш ва жиноятлар сонини камайитириш мумкин. Ушбу чоралар нафақат хавфсизликни таъминлайди, балки жамоат ишончини оширишга ва тизимнинг шаффофлигини таъминлашга хизмат қилади.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-ижроия кодекси, 2023 йил.
2. Хорижий давлатларнинг вақтинча сақлаш хибисхоналари тажрибаси: таҳлилий обзор, 2024 йил.
3. Сунъий интеллект ва хавфсизлик технологиялари: замонавий ёндашувлар, 2025 йил.

